

Як вчителю знайти підхід до батьків «важких» учнів?

Бачити хороше в людині завжди важко... Хороше в людині доводиться завжди проектувати, педагог це зобов'язаний робити. Він зобов'язаний підходити до людини з оптимістичною гіпотезою, нехай навіть і з деяким ризиком помилитися.

А.Макаренко

Кожен вчитель знає, як нелегко проводити бесіду з викликаними в школу батьками "важких" учнів. Подібні зустрічі - проблема як для вчителів, так і для батьків. Мало хто з батьків приходить в школу по своїй волі. Не надають особливої радості подібні заходи і вчителям. Вони вимагають, і вимагають від цих "нерозумних" батьків, а батьки нічогосінько не бажають робити для дітей. Тому батьки приходять в школу, озброївшись відповідними думками та почуттями:

- недовіра майже до всіх вчителів;
- гнів до педагогів, які допустили, що їх дитина так погано вчиться (поводиться);
- заперечення цінностей освіти взагалі;
- знають як правильно вчити та повчають вчителів;
- вважають, що їх діти завжди праві;
- "виливають" на вчителя всі свої емоції - кричать, плачуть тощо.

Крім того, досить часто вчитель чує батьківські нарікання на те, що їм важко справлятися з їх власними дітьми. І мабуть кожному вчителю в цю мить хотілося б вигукнути: "Боже! А уявіть, що їх у вас сорок, в одному класі, всі разом і що на вас лежить відповідальність хоча б чому-небудь їх навчити!"

Робота вчителя - дійсне пекло. Хто з вас годинами не відчував роздратування, незадоволення собою, школярами, всім на світі? Хто не приходив додому цілком знесилений, переповнений емоціями? Хто не знає, як важко після проведеного в школі дня, взагалі "доповзти" додому? Звичайно ж, школярі - це занадто важке випробування для однієї людини, якій до того ж не платять гроші. А тут ще розмова з батьками "важких" учнів... І не зважаючи на свій стан, настрої вчитель повинен провести конструктивну бесіду з батьками. Як цього досягнути?

В першу чергу доцільно, активно та творчо використовувати настанови гуманістичного спілкування:

- поважати батьків своїх учнів, їх цінності та досвід;
- розцінювати батьків як рівних і не збиратись підкоряти їх своїй волі, своїм рішенням;
- поважати їх право на власну думку і не збиратись всіма правдами і неправдами переконувати стати на вашу точку зору;
- поважати і цінити їх рішення і не перекреслювати їх.

До бесіди обов'язково потрібно ретельно підготуватися, зібрати (уточнити) інформацію (через учнів, своїх колег): про учня (риси характеру, успіхи, захоплення, цінності, вади, проблеми тощо), про батьків (прізвище, ім'я, по-батькові, фах, соціальний та економічний стан, відносини з дітьми тощо).

Чим більшим обсягом інформації ви володієте, тим більш успішно відбудеться бесіда. Пам'ятайте, що основна мета вашого спілкування з батьками складається не з виправдовування та оборони, не в тому, щоб прийняти на себе весь тягар корекції "важкої" дитини, а в тому, щоб об'єднавшись з батьками, допомогти їй виправитися.

І так, батько (мати, далі по тексту - батько) вже прийшов. Він емоційно збуджений, бо вже подумки не раз прокрутив бесіду з вчителем. Тому дайте йому змогу "випустити емоційний пар". А самі, в цей час, спокійно (без емоцій) та активно сприймайте його.

Дамо декілька порад для активного сприйняття:

- уважно слухайте (це досить важко для вчителя, бо він звик сам говорити);
- не говоріть про себе;
- не змінюйте тему;
- не давайте порад, не займайтесь критикою;
- не ігноруйте почуттями батька;
- не вдавайте, що ви розумієте його почуття, якщо це не так (будьте щирі);
- покажіть батьку вашого учня, що ви розумієте його.
- перекажіть своїми словами те, що ви сприймаєте як головне в його бесіді: "Чи правильно я

розумію, що ви ...", "Я вас розумію".

Як показує досвід, вам необхідно буде протриматися 10-15 хвилин, на протязі яких батько буде чи то висловлювати свої претензії до школи і особисто вам, чи то скаржитись на свою безпорадність: "Ми розгублені, не знаємо, що робити...". Відчувши вашу доброзичливість, ваш спокій і певну нейтральну позицію (ви ж більше слухали) батько поступово "остигне". В решті решт він заспокоїться, почне формуватися психологічна готовність до конструктивної розмови. Тепер ваше завдання організувати рівноправну взаємодію з батьком.

Дозволимо собі запропонувати декілька гуманістичних правил бесіди.

Не відштовхуйте, а залучайте до співробітництва. Досвід роботи в школі багатьох вчителів свідчить, що часто вчитель бачить в батьках людей, які ставляться до нього не досить доброзичливо. Тому, намагаючись заздалегідь запобігти їх можливим запереченням, він починає бесіду у владному "учительському" тоні, починає повчати, докоряти тощо (пригадайте себе в подібній ситуації). Так робити не можна - ви тільки відштовхнете від себе співрозмовника. Ні про які сумісні дії тут і мови не може бути: батьки починають жаліти свою дитину, обвинувачувати вчителя, який в бесіді з ними виявився такою несимпатичною людиною.

Намагайтеся зрозуміти почуття батьків вашого учня, більш того – проектуючи сумісні дії, знайдіть в них опору. Не відштовхуйте від себе батьків, виявляйте стриману доброзичливість, щирість. Ваше особисте позитивне ставлення до свого співрозмовника буде проявом доброї волі і першим кроком до співробітництва.

Розвивайте в собі прагнення до рівної позиції з батьками. Мабуть ви поділяєте думку, що виховання учня ґрунтується на сумісних зусиллях школи та сім'ї. Якщо тільки школа займається "важким" підлітком, а в сім'ї він отримує негативний досвід, зусилля вчителів будуть майже марними. І, навпаки, відсторонення школи від виховання учня і передача його, наприклад, в руки працівників міліції або направлення на психіатричну експертизу при відсутності втручання батьків, також малоефективне. Об'єднати зусилля педагога та членів сім'ї школяра можна тільки при взаємоповазі одне до одного та визнанні ними позиційної рівності. Перший крок у цьому напрямку повинен зробити вчитель, оскільки це знаходиться в межах його компетентності та показує його професіоналізм.

Людям подобається відчувати власне значення. Один з найкращих способів залучення батьків до співробітництва - підкреслення їх особистого значення в цьому процесі (пригадаймо пораду славнозвісного Д.Карнегі). Поясніть батьку його реальну роль у вихованні та розвитку дитини. При нагоді покажіть безпідставність його орієнтації тільки на професійну кар'єру, намагайтесь зруйнувати його внутрішній егоцентризм, зайнятість лише своїми проблемами. Покажіть, що в зміст людського "Я" входять не тільки моменти його особистого життя, але й життя його дитини, як духовного продовження. Намагайтесь укріпити впевненість батька в самому собі, в тому, що він безумовно може бути і терплячим, і настирним, що він може налагодити життя та навчання своєї дитини.

Покажіть батькам свою любов до їх "важкої" дитини. Психологічний контакт з батьками виникає зразу (!!!) ж, як тільки вчитель показує (виявляє), що бачить позитивні риси у характері та поведінці дитини, симпатизує і навіть любить її. Погодьтеся, що хороше є в кожній людині, навіть в самому відчайдушному порушнику шкільної дисципліни та двійочнику. Адже, часто порушують дисципліну активні, ініціативні та самостійні діти, які схильні до лідерства. Погано вчаться іноді ті, хто має розвинуті позашкільні інтереси, або ті, у кого навчання було погано організовано - через те, що часто мінялися вчителі, низький професійний рівень викладання, недосконалий зміст шкільної програми, постійне негативне навіювання як вчителів так і батьків: "Ти ледар", "У тебе ніколи нічого не вийде..."

Коли ж батьки бачать дружелюбні очі вчителя і відчувають, що вчитель теж турбується про благополуччя дитини, психологічний захист стає непотрібний. Тут вже можна переходити до співробітництва, використовуючи його різноманітні форми. Традиційно, це участь батьків у роботі шкільного батьківського комітету, керування секціями та гуртками. Цим практично вичерпується діяльність батьків у школі. Але ж існує немало інших форм співробітництва вчителя і батьків. Наприклад, ви можете запропонувати одному з батьків самому провести батьківські збори і розповісти, які проблеми він бачить у вихованні дитини і яким чином намагається їх вирішити. Надзвичайно повчальним був би також виступ батька, у якого були складні взаємовідносини з власною дитиною і як він зміг їх подолати. Дайте можливість цій людині відверто поділитись своїм досвідом у вихованні сина чи доньки. Пам'ятайте, що така бесіда значно ефективніша, ніж

запрошення психолога з лекцією або просте зачитування прізвищ двійчників або відмінників і прилюдне висловлювання недоліків та побажань батькам, діти яких вас не задовільняють.

Можна також організувати неформальну зустріч батьків, на якій один із них розповість про власний пошук взаєморозуміння з дитиною. Шукайте... і ви обов'язково знайдете ефективну форму взаємодії з батьками.

При спілкуванні з батьками доцільно дотримуватися конструктивного діалогу, який дозволяє налагодити взаємодію з батьками "важких" дітей.

Шо ж включає в себе такий діалог? Які правила?

Не намагайтесь будь за що відстоювати власну позицію.

Часто буває так, що кожен співрозмовник намагається будь за що відстояти власну думку. Якщо бесіда з батьками проходить таким чином, то, можливо, вчителю і вдасться організувати спільну діяльність, а можливо й ні. Успішною можна назвати бесіду не тоді, коли вчитель доведе свою правоту, а тоді, коли він зможе залучити батьків до активної участі у вихованні дитини. Таким чином, основна мета бесіди вчителя з батьками "важкого" учня складається не в тому, щоб зміцнити своє домінуюче положення і довести, яка погана у них дитина, а в тому, щоб об'єднати зусилля школи і сім'ї.

Обговорюйте проблему, а не особисті якості.

Позитивних результатів бесіди з батьками вчителю не досягнути, якщо вони почнуть обговорювати риси характеру дитини... а закінчать "дискусією" стосовно особистих якостей один одного. Розмова зав'язне у взаємних докорах, звинуваченнях, підозрах, і сторони розійдуться ворогами. В результаті вчитель остаточно позбавиться підтримки батьків і йому нічого не залишається, як удатися до адміністративних засобів впливу на учня. Щоб уникнути такого результату, направте бесіду на обговорення проблем виховання. Сформулюйте перед батьками ваш психолого-педагогічний "діагноз" навчання і поведінки їхньої дитини: з яких об'єктивних і суб'єктивних причин вона погано вчиться і порушує дисципліну, що можна зробити, щоб покращити такий стан. Якщо дитина запустила навчальний матеріал, обміркуйте з батьком, як їй допомогти; якщо вона порушує дисципліну на уроці тому, що постійно самостверджується і демонструє свою "сміливість" перед однокласниками - запропонуйте батьку пошукати соціальне доцільні форми діяльності, в яких би його син чи дочка могли задовільнити свою потребу у самоствердженні (спорт, допомога батькам тощо).

Продумайте з батьками і інші можливості сумісної роботи. При цьому дуже важливо, щоб вони відчули вашу впевненість у тому, що проблема з їхніми дітьми буде вирішена.

Враховуйте особисті інтереси батьків. Дуже часто в бесіді з батьком вчитель вимагає, щоб той значно активізував свою участь у вихованні дитини. Наприклад, він радить, щоб мати звільнилась з роботи, або перейшла на півставки (і це у наш скрутний час!) і повністю посвятила себе вихованню дитини. Або пропонується, щоб батько залишив свої захоплення наукою. В певній мірі ці вимоги обґрунтовані, але навряд чи можна серйозно сподіватися на те, щоб батьки після бесіди із вчителем раптово змінили свою діяльність і стиль свого життя.

Значно краще, якщо вчитель визнає право батьків на цікаве і змістовне життя, але пропонує їм залучити до нього дитину: можна брати сина на рибалку, футбол, театр тощо. Взагалі порадьте батькам разом з дітьми займатися домашніми і господарськими справами: ремонтувати автомобіль, будувати дачу, робити ремонт квартири тощо. Зацікавте батьків у тому, щоб діти проводили з ними якнайбільше часу.

"Не вірте генетиці". Не слід цю пораду сприймати буквально. Йдеться ось про що. Відомо, що вплив спадкових особливостей і сімейних умов має велике значення на формування характеру і здібностей дитини. Але цей вплив не безмежний. Кожен вчитель, спираючись на свій досвід, може розповісти про випадки, коли з поганої сім'ї виходила хороша дитина і... навпаки. У чому ж справа? А вона у тому, що ставлення до дитини людей, які мають для неї велике значення, а також оцінка ними її характеру і здібностей, діють як навіювання. Якщо до дитини з першого класу в школі відносяться як до дитини "з поганої сім'ї", то вона дійсно почне погано вчитися і порушувати дисципліну (пригадаймо ефект навченої (вихованої) безпорадності). І навпаки, вдасться покращити успіхи та поведінку дитини "з поганої сім'ї" при позитивному, теплому ставленні до неї вчителя. Тому... вірте у силу виховання! Не відмовляйте дитині "з поганої сім'ї" у вашій турботливій увазі до неї! Боріться за неї, довіряйте їй, любіть її!

Доцільно запрошувати на зустріч з батьками і їх "важких" дітей. Але ж якщо замість доброзичливості, конструктивізму ми зустрічаємо їх суцільними обвинуваченнями, то нічого крім

прогресуючої ворожнечі дитини по відношенню до педагогів та їх батьків з цього не виходить. Діти відчувають себе звинуваченими на засіданні суду, вони червоніють, блідніють, мовчать, ледве видавлюють із себе якісь признання, зляться, огризаяться. Батьки відчувають себе приблизно так само. Після закінчення такої зустрічі батьки додатково посилюють "тиск" на школярів. Звичайно конструктивні рішення в такій ситуації не виробляються. Разом з тим, якщо вчитель зустрічається з батьками без дітей, то у останніх виникає підозра про планування дорослими заговору проти них. Крім того, значна частина важливої інформації, яку повідомляє вчитель батькам, при переказі дитини, звичайно зникає, в результаті чого дитина стає трохи дезорієнтованою.

Проте, якщо вчитель готує та проводить зустріч під прапором Гуманізму, Доброти, Поваги, то спільні зустрічі, мають суттєві переваги:

- дають впевненість школяру, що від нього нічого не приховують;
- економлять час вчителя - не потрібно проводити окремі бесіди;
- дають повну інформацію батькам. З'являється можливість зняти розбіжність між батьками і дитиною;
- зменшують можливість непорозуміння - кожен чує думку іншого;
- посилюють почуття спільноти вчителя, батьків і дітей. Процес навчання починає сприйматися як сумісна діяльність цих трьох сторін, а не як протиборство;
- посилюють бажання дитини виконати рішення, в якому вона приймала участь і яке відноситься до її життя.

Звичайно, проводити такі зустрічі з участю всіх сторін вчителю важче, але ж результат у цьому випадку буде значно кращий. Тобто, "гра коштує свічок!"

Висновок. Ваша бесіда з батьками "важкої" дитини пройде успішно, якщо:

- вам вдалося уникнути протистояння і конфронтації з ними;
- ви змогли стриматися самі і стримати їх від докорів і звинувачень;
- ви змогли залучити до бесіди не тільки батьків, але й дітей;
- ви вдало сформулювали проблему виховання і батьки зрозуміли вас;
- ви обміркували ваші сумісні дії і змогли об'єднатися з ними проти вашого спільного "ворога" - виховної проблеми...
- ви будете **любити своїх "важких" УЧНІВ.**

Література

1. Корнелиус Х., Фейр Ш. Выиграть может каждый. Практическое руководство по конфликтологии для широкого круга читателей. - М.: АО Стрингер, 1992.
2. Крупенин А.Л., Крохина И.М. Эффективный учитель. Практическая психология для педагогов. - Ростов н/Д.: Феникс, 1995.
3. Самоукина Н.В. Игры в которые играют... Психологический практикум. - Дубна: Феникс, 1997.
4. Калошин В.Ф. Співробітництво – головна стратегія виховання, або як зробити виховання ефективним/В.Ф. Калошин. – Х.: Вид. група «Основа», 2016. – 144 с.
5. Калошин В.Ф. Роздуми про освіту/В.Ф. Калошин. – Х.: Вид. група «Основа», 2017. – 144 с.